

Azərbaycan Respublikasının təhsil naziri Mikayıl Cabbarovla müsahibə

Biz bu müsahibəni çoxdan gözləyirdik. Əvvəlcə, mən müsahibəni apardam daha dəqiq, dəqiq desək, Mikayıl Cabbarovun təhsil naziri kimi fəaliyyətə başlamasının birinci ildönümündə aparmaq istəyirdim. Lakin ezamiyələr, buraxılış imtahanları və digər cari məsələlər bu fikrimi üç ay təxirə saldı. Buna baxmayaraq, bu da problem yaratmırdı, çünki ünvanlayacağım sualların aktuallığı hələ də qalmaqda idi.

Əlbəttə ki, son illər ərzində Azərbaycanda təhsil ilə bağlı vəziyyət çox mürəkkəb idi. Elə görünürdü ki, hətta təhsili olmayan hər kəs əsaslıqla təhsil sistemində qüsurları aşkar edə bilər. Milli təhsil sistemini tənqid etmək, demək olar ki, adi hala çevrilmişdi. Tənqidin və tənqidçilərin nə qədər obyektiv olduğunu, eyni zamanda tunelin sonunda işığın görünüb-görünməməsinə araşdırmağa çalışdım. Biz üç saat danışsaq da, bütün məsələlərə toxuna bilmədik. Buna baxmayaraq, əminəm ki, bunun davamı olacaq və əngəci 1 il sonra nazirdən yenidən müsahibə götürə biləcəyəm.

- Cənab Cənab nazir, artıq bir ildən çoxdur ki, təhsil naziri kimi fəaliyyət göstərirsiniz. Bu müddət ərzində hansı işləri görməyi bacardınız?

Eti Etiraz etmirsinizsə, cavabı iki hissəyə bölməyi təklif edirəm. Birincisi, bu sahədə görülən və bütün Azərbaycanı əhatə edən tədbirlər geniş anlamda Təhsil Nazirliyi və burada çalışan komanda tərəfindən həyata keçirilmişdir.

Mən başlıca olaraq cənab Prezident tərəfindən 2013-cü ilin oktyabrında təsdiqlənmiş "Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası"ndan danışmaq istərdim. Mövcud strategiya aşağıdakı istiqamətləri əhatə edir: 1. Müəllim 2. Məzmun 3. İdarəetmə 4. İnfrastruktur 5. Resurslar - mövcudluğu və əlverişliliyi.

Strategiya Azərbaycan qanunvericiliyində geniş məzmunlu bir sənəddir. Mənim fikrimcə, strategiyada ilk dəfə olaraq Azərbaycan Respublikasında təhsilin vəziyyəti çox ətraflı və dəqiq təsvir olunmuşdur. Təhsilə daha geniş desək, təhsil ictimaiyyəti qarşısında duran məsələləri strategiyada emosional kolorit olmadan, çox peşəkar şəkildə təqdim olunmuşdur. Strategiya əsasında fəaliyyət planı hazırlanaraq, hətta hökumətə təqdim olunub. Hal hazırda sənəd baxılma və təsdiqlənmə mərhələsindədir. Əgər strategiya "nə etməliyəm" sualına cavab axtarırsanız, fəaliyyət planı "necə etməliyəm" sualına cavabdır.

İkinci daha konkretdir. Tələbələr, valideynlər, müəllimlər üçün son 15 ayda hansı tədbirlər görülmüştür? İlk olaraq, görülən iş məzunlara attestatın verilməsi ilə bağlı məsələnin həll olunmasıdır. Hələ üç il əvvəl 11-ci sinfi bitirən dörd nəfərdən biri attestat ala bilmirdi. Bu da onların təhsilin növbəti pillə və şəraitinə inteqrasiyasına, eləcə də işə düzəlmə prosesində çətinliklər yaradırdı. Belə ciddi problem haqqında heç də bütün vətəndaşların məlumatı yox idi.

- Bildiyimə görə, Siz islahatları Bakı şəhərindən başladınız.

Bəli, ona görə ki, ölkə üzrə təhsil alanların, demək olar ki, üçdə birini paytaxtdadır. Rayon təhsil şöbələrindən fərqli olaraq Bakı Şəhəri üzrə Təhsil İdarəsi birbaşa Təhsil Nazirliyinə tabe olduğundan, biz daha çox səlahiyyətliyik. (Müsahibə 24 iyul 2014-cü il tarixli "Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin strukturunun təkmilləşdirilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamının imzalanmasından əvvəl götürülüb).

Ötən müddətdə yeni tədris ilindən təyinat alacaq onlarla məktəb idarəedənləri hazırlanmışdır. Neqati Neqativ halların qarşısını alma məqsədilə tədbirlər gücləndirilmişdir. Biz ümumi təhsil müəssisələrində "təmir pulu", "bayram pulu" anlayışları adı altında pul yığımlarının qarşısını aldıq və ya minimuma endirdik. Təsərrüfat ehtiyaclarının ödənilməsi üçün məktəblərə aylıq maliyyə vəsaiti ayırdıq. Onlarla məktəb təmir olundu. Biz müəllimin orta dərs yükünü qaldırdıq ki, bu da müəllimlərin gəlirlərinə, müəllim-şagird nisbətində təsir etdi. Biz 1:8 müəllim-şagird nisbətindən 1:12 müəllim-şagird nisbətində doğru gedirik. Bu hal hələ ki beynəlxalq standartdan aşağı olsa belə, eyni zamanda irəlilənmiş böyük addımdır. Bununla yanaşı biz müəllimlərin iş qəbulu ilə bağlı olan onların bir bölgə məktəbindən digərinə keçirilməsi kimi məsələni həll etdik. Hal-hazırda bu sistem bütünlüklə elektron formada mərkəzləşdirilmişdir. 2014-cü ildə bütün müəllimlər üçün bir məktəbdən digərinə keçmək məqsədilə mərkəzləşdirilmiş elektron imkanı reallaşdırdıq. Bu, Azərbaycanın ümumi təhsil sistemində çalışan 150 min müəllimin hər birinin peşəkar inkişafı və iş şəraitində öz əksini tapan real nailiyyətdir.

- Bu Buna baxmayaraq, bir çoxları islahatların nəticələrinin o qədər hiss olunmadığından danışırlar.

- Təhsil sistemi qərarın verilməsi və onun həyata keçirilməsi arasında müəyyən zamana ehtiyac olan bir sahədir. Axı bu gün gördüyümüz və kökü Sovet İttifaqının dağılması dövrünə gedib çıxan mənfi stereotiplər, həyat səviyyəsinin aşağı düşməsinə səbəb olan sosial-iqtisadi dəyişikliklərlə əlaqədardır. Bu da öz növbəsində dəyərləndirmə şkalasının dəyişməsində öz əksini tapmalı idi. Müəllim peşəsinin nüfuzu gətirdikcə aşağı düşdü. Bunun ardınca müəllim peşəsindən digər səmtlərə doğru axın başladı. Bu nəinki ölkədən kənara, eyni zamanda təhsil sistemindən başqa sistemlərə, qısamüddətli də olsa, hissələnən bir axın idi.

- İyun ayında müəllimlərin ilk sınaq qiymətləndirilməsi keçirildi...

- Bakı şəhərində müəllimlərin sınaq qiymətləndirilməsi müstəqil ölkə tarixində ilk dəfə keçirilən bir tədbir idi. Biz qəbul etməliyik ki, bu ana qədər müəllim ordusunun keyfiyyət göstəriciləri - ixtisas biliyi, metodika və onun tətbiqi, psixoloji durumunun hansı səviyyədə olması haqqında dəqiq təsəvvürümüz yox idi. Təkmilləşdirmə ilə bağlı müvafiq təlimlərin həyata keçirilməsi, dərs yükünün bölgüsü və s. ilə bağlı verdiyimiz qərarlar bəzi aspektlər nəzərə alınmadan verilirdi. Daha doğrusu, müayinə etmədən bu və ya yəni digər xəstəliyi müalicə etməyə çalışırırdıq. Hal-hazırda isə biz müəllimlər haqda daha çox məlumatlıyıq.

- Ki KİV-də müəllimlərin sınaq qiymətləndirməsinə əsasən onlardan 14,4 faiz faizinin aşağı, 67,4 faizinin qənaətbəxş və 18,2 faizinin işə yüksək nəticə göstərməsi barədə informasiya verildi. Bəs Sizin bu qiymətləndirmə ilə bağlı şəxsi təəssüratınız necədir? Bundan sonra hansı tədbirlər görülməlidir?

- S Sınaq qiymətləndirməsinə qədər müəllimlər haqda bildiklərimiz yalnız anket məlumatları idi. Onların nə zaman anadan olduqlarını, hansı ali təhsil müəssisəsini bitirdiklərini və nə qədər stajlarının olub-olmadığını barədə məlumatları bilirdik. Eyni zamanda biz müəllimlərin harada işləməsi, nə qədər dərs yükünün ayrılması, təkmilləşdirilmə təlimlərinə göndərilib-göndərilməməsi və hansı keyfiyyətlərin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı qərar qəbul etməli idik. Sonra nə olacaq? Bundan sonra pedaqoqların peşəkar inkişafı ilə əlaqədar onlarda bütün keyfiyyətlərin təkmilləşməsinə xidmət edəcək lazımı qərarlar veriləcək.

- "Qeyri-qənaətbəxş nəticələr" nə deməkdir?

- Bu o deməkdir ki, bu müəllimlər məktəbdə işləmək üçün uyğun deyillər. Heç də çətin olmayan bir qism qiyətləndirmədə onların 40 maksimum baldan 50 faizini belə toplaya bilməyiblər. Bəs onlar diaqnostik qiymətləndirmənin nəticələrinə əsasən işdən azad olunacaqlar? Xeyr. Biz bu haqda əvvəl də bildirmişdik. Bəs müəllimlərin peşəkarlığının təkmilləşdirilməsi üçün imkan yaradılması məqsədilə sınaq qiymətləndirməsinin nəticələri nəzərə alınacaq? Sözsüz, bu belə olacaq.

- Test üç bölmədən ibarət idi: ixtisas biliyi, müasir təlim metodikası ilə bağlı biliklər və müəllimin psixoloji durumu. Psixoloji durum hansı

vəziyyətdədir?

- Mənim deyərdim ki, müxtəlif. Biz yenə də nəyəsə əsaslanmalı idik. Valideynlərin hər hansı bir müəllimin bu peşəyə uyğun olmaması ilə bağlı şikayət etməsi halları çox idi. Əgər bacarırsansa, get aydınlaşdır! İndi isə bizdə ayrı-ayrı vəziyyətlərdə həqiqəti üzə çıxarmağa imkan verməsə də, hər hansı bir müəllimin sinfə daxil olmasına psixoloji durumunun imkan verib-verməməsi haqqında ilkin ümumi fikir yəfikirə yaradantobyektivölçün mexanizimiz varmı? Bu qərar qəbul etmədə çox vacibdir və təhsilə alanların psixoloji durumuna və təhsilin keyfiyyətinə birbaşa olaraq təsir edir.

- Siz elektron işə qəbul barədə qeyd etdiniz. Bu necə həyata keçirilir?

- Yetərinə sadə şəkildə. Siz nə vaxtsa viza almaq üçün elektron formada anket doldurmusunuz?

- Bəli.

- Eyni forma tətbiq edilir. Təhsil Nazirliyinin saytında ölkə üzrə 3000 vakant yer barədə məlumat yerləşdirilir. Minimum tələblərə cavab verən, yəni müəllim işləməyə imkan verən diploma sahib olan və müəllim işləmək istəyən hər bir şəxs anket doldurur. İmtahanlar ayrı-ayrı fənlər üzrə eyni gündə keçirilir. Cari ildə imtahanlar Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin iki korpusunda eyni zamanda keçirildi. İmtahan elektron formadadır. Test imtahanı üç bölmədən ibarətdir: ixtisas biliyini, məntiqi düşüncə qabiliyyətini və metodika üzrə bilikləri yoxlayan test sualları. Nəticələr imtahan bitən kimi məlum olur. Namizəd nə qədər bal toplaması və nə qədər toplamalı olduğu barədə məlumat alır. Biz əvvəl əvvəlcədən maksimum 35 baldan şəhər məktəblərində işləmək üçün keçid balının 28, kənd məktəblərində işləmək üçün isə keçid balının 21 olmasını bildirik. İkinci turda isə müsahibədə namizədlərin kommunikativ bacarıqları qiymətləndirilir. Lazimi bal toplamış namizədlər şəffaflığın qorunması məqsədilə Təhsil Nazirliyindən, dövlət orqanlarından və məktəblərdən olan üzvlərdən təşkil olunmuş komissiyalar ilə müsahibədə iştirak edirlər.

- Çox adam təhsil sistemində işləməyə çalışır?

- Keçən il 3000 vakant yer üçün 18000 iddiaçı müraciət etmişdi. İmtahan nəticələrinə əsasən biz 1281 nəfəri işə qəbul etdik. Qeyd edək ki, biz keçid balını saşağı salmadıq və tələblərimizi sadələşdirmədik. Öz ixtisasını heç "dörd" səviyyəsində bilməyən işə qəbul etməyin nə mənası var?!

- İşə qəbulda mərkəzləşdirilmiş sistem korrupsiyanın qarşısını aldı. Amma hər halda bizim şübhələnmədiyimiz problemlər də var?

- Məsələn, saxta diplomları faktı. Ola bilər ki, bu problemi bilavasitə təhsil sisteminə aid deyil, amma bizim göstəricilərimizə təsir edən indikator rolunu oynayır. Bu sistem pədaqoji təhsili olmayan şəxslərin məktəbə işə düzəlməsinə, şagirdlərimizə "dərs keçməsinə" şərait yaradırdı. Buradan ritorik bir sual meydana çıxır: öz peşəkara fəaliyyətini cənayət ilə saxta diplomla başlayanlar təhsilə alanlara, gənclərimizə nə öyrədə bilərlər?!

- Nə qədər saxta diplom satılmışdır?

- Dəqiq rəqəm deyə bilməyəcəm, təxminən bir neçə min. Hal-hazırda bu məsələ ilə bağlı istintaq davam edir və ola bilsin ki, hüquq-mühafizə orqanları dəqiq rəqəmi müəyyənləşdirdilər. Amma bilir ki, əsasən respublikanın rayonlarında 2000 belə saxta diplomlu şəxs ümumi təhsil sistemində çalışır. Biz həmin adamları adbaad tanıyıraq. Əldə olan bütün məlumatları, o cümlədən saxta diplom satan şəxslər barədə məlumatı da Baş Prokurorluğa təqdim etmişik. Bu şəxslər arasında təhsilin idarəetməsində çalışanlar da var idi. Səhv etmərsə, bu barədə Baş Prokurorluq artıq ictimaiyyəti məlumatlandırmışdır. Hər hansı səbəbdən bu bizim üçün vacibdir? Biz hələ də belə "müəllimlərin" qəbulunun qarşısını kəsə bilməmişiksə, nədən danışa bilərik? Çirkənmə mənbəyini aradan qaldırmasaq, suyu necə təmizləmək olar? ki? Bu gün müəllimlərin işə qəbulu üçün mərkəzləşmiş sistemin, diplomları yoxlayan bazanın, çoxpilləli və şəffaf seçimin olması bu sistemdə olan dəyişikliklərin dönməz olacağına təminat verir.

- Müəyyən olunan "saxta müəllimlər" işlərinə davam edəcəklər?

- Yaxşı terminə görə təşəkkür edirəm! Bəli, onlar hələ də işlərinə davam edirlər. Birincisi, qanunu pozmuş olsalar da, 2000-ci "saxta müəllim" in işdən qovulması reyni sayda işçinin birdən işdən azad edilməsidir. İkincisi, 2000 müəllimin təhsil prosesindən çıxarılmasıdır ki, bu vəziyyətdə onları dərhal əvvəz etmək mümkün deyil. Mürəkkəb bir dilemma qarşısında yoxsa belə müəllimlə işləyəyoxsayox? Onların çoxu kənd məktəblərində çalışır. Nəhayət, onların arasında yalnız qurbanın olan, tələbə olub olduqlarına ürəkdən inanaraq dərslərdə, imtahan sessiyalarında iştirak edən, adlarına xüsusi olaraq jurnal/jurnalnaçıları, qeydlər olan şəxslər də var. Bununla yanaşı, onların bəziləri vakant yerlər üçün imtahanlarda iştirak edərək öz peşəkarlıqlarını göstərmişlər. Və ancaq sənədlərin yoxlanması nəticəsində məlum olmuşdur ki, bu diplomlar Təhsil Nazirliyi tərəfindən verilməmişdir... Dərhal olmasa da, təhsil sistemini belə hallardan təmizləmə prosesi olacaq. Demək olar ki, artıq bu proses başlamışdır.

- Biz hələ də orta məktəbdən danışırıq.

- Bəli, mən təhsil alanların böyük hissəsinə xəbərdar etdiyim üçün daha çox ümumi təhsil sistemindən danışdım. Lakin digər sahələrdə, məsələn, ilk peşə-ixtisas təhsili səviyyəsində müəyyən dəyişikliklər mövcuddur. Azərbaycanın insan resurslarının perspektivli gələcəyinə inanıram. Lakin hal-hazırda biz daha çox digər ölkələrdən olan mütəxəssislərin xidmətindən istifadə edirik. Bu niyə baş verir? Əvvəla, onları görə ki, bazarın tələblərinə uyğun olan ixtisaslara qəbul planı yox idi. Daha doğrusu, biz sovet sisteminə sadıq qalaraq, son 25 ildə iqtisadiyyatda olan dəyişiklikləri, yeni sahələrin yaradılmasını və digərlərinin aktuallığını itirməsi faktını özümüzə uzaqlaşdırmışdıq. İlk dəfə olaraq, 2014-cü ildə Təhsil Nazirliyi ilk peşə-ixtisas təhsili müəssisələri üçün bazarın tələblərinə uyğun qəbul planı hazırladı.

İkinci səbəb tədris keyfiyyəti. Bu halda peşəkar standartın nə olması anlamı meydana çıxır. Məsələn, avtomobil mexaniki ixtisası üzrə təhsil alan çoxdan istehsalatdan çıxmış avtomobilləri təmir etməyi bacarmalıdır. Müasir avtomobillər haqqında heç bir məlumat işə yoxdur. Proqramları ciddi şəkildə köhnəlmişdir. O səbəbdən biz, qeyd etdim ki, heç vaxt görülməmiş, böyük bir tədbir həyata keçirdik. Bu istiqamətdə Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi ilə sıx əməkdaşlıq çərçivəsində 200 yeni standart hazırlanmışdır. Hələ də 2000 standartı ehtiyac vardır. Eyni zamanda, başa düşürük ki, işəgötürənlərin fikrini öyrənmədən yeni standartların hazırlanması düzgün deyil. Buna görə də bütün dövlət idarələrinə və özəl şirkətlərə sorğular göndərmişik... Hal-hazırda təkə ilk peşə-ixtisas təhsilində deyil, bütün sahələr üzrə peşəkar standartlara yenidən baxılır.

Qaranlıq qalan bir məsələni də qeyd etdim, 15 may ərzində belə demək mümkündürsə, "zəbt olunmuşlar"ı geri qaytarmaq üçün böyük işlər görüldü. Onlarla təhsil müəssisəsinin ərazisi zəbt olunmuşdu. Hal-hazırda həmin obyekt avə ərazilər yenidən təhsil müəssisələrinin tabeliyinə qaytarılmışdır. Eləcə də külli miqdarda oğurlanmış tədris vəsaitləri yerinə bərpa edilmişdir. Belə desək, 10 kompüter olmalı olduğu halda, yerində heç biri yox idi. Bu gün isə hər şey öz yerinə qaytarılmışdır.

İnternet müəssisələrinin, didman məktəblərinin, kollec və ilk peşə-ixtisas təhsili müəssisələrinin direktorlarının işdən azad olunması əsberqin yalnız görünən tərəfi idi. Lakin mən daha çox təhsil sistemində idarə edənlər, müəllimlər və təhsil alanlar arasında əhvali-ruhiyyəni dəyişə bildiyimizi üçün fəxr edirəm. Bəli, insanlar istəyir ki, hər şey burada, indi və tezliklə baş versin. Biz də bunu etmək istəyirik. Harada mümkün deyilsə, biz səbəblərini aydınlaşdırmağa çalışırıq.

Bu gün biz işə yalnız müasir peşəkar standartlara cavab verən müəllimləri qəbul edirik. Bəs qəbuldan sonra tez bir zamanda nəticəni görə bilirik? Əlbəttə ki, xeyr! Müəllim, əvvəlcə sifə daxil olmalıdır, şərti olaraq onun şagirdi məzun olmalıdır...

- Müəllimlərin aşağı əməkhaqqı alması da cəmiyyətdə müzakirələrə səbəb olur. Məktəbdəki pul yığımları, korrupsiya halları və təhsilin keyfiyyətinin aşağı olması da onunla əlaqələndirilir. Müəllimlərin əməkhaqlarının artırılması, onların sosial vəziyyətlərinin yaxşılaşdırılması müzakirə obyektidirmi?

- Bu məsələnin bir neçə aspekti var. Birincisi, müəllimlərin hal-hazırkı əməkhaqqı aşağıdır mı? Əgər nə nəzərə alsaq ki, ölkədə orta aylıq əməkhaqqı 400 manatdan artıqdır, o zaman müəllimin orta aylıq əməkhaqqısı onun orta dərslər yükü baxımından, çox aşağıdır. İkincisi, müəllim nə qədər işləyir? Bu tez-tez müzakirədən kənar qalan sualdır. Başqa ixtisas sahibləri və xarici ölkə müəllimləri ilə müqayisədə Azərbaycan müəllimlərinin orta dərslər yükü çox aşağıdır. Bizdə müəllimin orta dərslər yükü həftədə 18 saata bərabərdir. Amma nə siz, nə də mən həftədə 18 saat işləmirik. Hətta elə müəllimlər var ki, onların dərslər yükü 6 və ya 4 saatdır. Biz çıxış yolunu nədə görürük, hansı tədbirlər həyata keçiririk? Dərslər yükünün optimallaşdırılması yolu ilə biz minimal tələblərə cavab verməyən müəllimləri sistemdən kənarlaşdırırıq. Razılışın ki, kobud desək, öz ixtisasını belə bilməyən müəllimin əməkhaqqını artırmaq məntiqsizdir. Bu zaman müəllimlərin bilik və bacarıqlarını qiymətləndirmək üçün sertifikatlaşdırma imtahanlarının keçirilməsi ilə bağlı sual meydana çıxır. Nəzəri olaraq, dövlətin müəllimlər üçün şəffaf imtahan keçirməsi çox asan olardı: "Sabah gəl imtahana, əgər keçə bilsən, əməkhaqqın artacaq, keçə bilməyən, əvvəlki əməkhaqqın qalacaq". Bu tədbiri bir neçə ölkədə həyata keçiriblər. Eləcə də biz həm həmişə müqayisə etməyə sevdiqləri Gürcüstanda, Mən əvvəlcə hazırlaşmağa imkan vermədən müəllimləri yeni proqram üzrə qiymətləndirməyi o qədər də ədalətli saymırıq. Biz əvvəlcə onları təkrar təkmilləşdirmə kurslarına dəvət edəcəyik. Təlimlərin sonunda isə sertifikatlaşdırma imtahanları keçirəcəyik. Sertifikat almış müəllimlərin əməkhaqqları, əlbəttə ki, artacaqdır. Başqa bir məsələ. Təhsil sahəsində əməkhaqqı artırılmasa, düşünürəm ki, bu sahəyə gənc, istedadlı kadrların axınıni təmin edə bilməyəcəyik. Hal-hazırda təhsil sistemində çalışan yaxşı kadrları da burada saxlamaq mümkün olmaya bilər. Biz çoxlu istedadlı müəllimlərin məktəb gəlməsində və davamlı olaraq işləməsində maraqlıyıq. Lakin səbəb-nəticə əlaqəsi baxımından zillüziyaya qapılmaq lazımı deyil: müəllimlərin əməkhaqqlarının artırılması akademik göstəricilərin yaxşılaşmasında sığrayış yaratmayacaq. Ümumiyyətlə, təhsil sistemində irəliləyiş sığrayışla deyil, tədrisən, yavaş-yavaş olur. Bakı şəhəri üzrə müəllimlərin vəziyyətini tədqiq etdikdən sonra bu günün realıqlarına uyğun olaraq müəllimin əməkhaqqının nə qədər artırılması və nə qədər vəsaitə ehtiyac olması ilə bağlı hesablama apararaq nəticələri Maliyyə Nazirliyinə təqdim etmişik.

- Belə çıxır ki, bir tərəfdən dərslər yükü yenidən paylanacaq, digər tərəfdən isə müəllimlərin əməkhaqqları artırılacaq?

- Doğrudur. Bu iki faktorun kombinasiyası olacaq: Dərslər yükünün optimallaşdırılması və saathesabı əməkhaqqının artırılması yolu ilə. Sadəcə, bu gün məktəbdə iş saatla deyil, dərslər yükü ilə hesablanır. Dərslər yükü - həftədə 12 saatdır.

- Akademik saatlar - dərslər nəzərdə tutulur?

- Bəli.

- Mənə həmişə maraqlı olub: Əgər mən dərslər zamanı şagirdlərdən nəse soruşuramsa, deməli, mən işləyirəm. Əgər mən müəllimlər otağında əyləşib yoxlama yazı işlərini yoxlayırsam, deməli, işləmirəm?

- Əla sualdır! İqtisadi əməkdaşlıq və inkişaf Təşkilatı ölkələrinin böyük bir qisminə müəllimin iş saatları dərslər dərslərdən kənar hissələrə ayrılır. Dərslərdən kənar saatlara dəftərlərin yoxlanılması, valideynlərlə görüş və s. daxildir. Bizim qanunvericilikdə bu nəzərdə tutulmur. Belə hesab edək ki, akademik saat tam saat deyil. Hər saatdan qalan 15 dəqiqə toplananda 12 saatdan 3 saat edir ki, bu da dərslərdən kənar işlərə sərf oluna bilər. Amma istənilən halda heç bir ölkədə 12 saatdan ibarət belə az dərslər yükü yoxdur.

Onu Onu da deyirik ki, hər kəs müəllimin səviyyəsi ilə təhsil səviyyəsi arasında əlaqə axtarır. Müəllimin səviyyəsindən o qədər çox asılı olmayan sosial mühitlə təhsil səviyyəsi arasında səbəb-nəticə

əlaqəsi mövcuddur.

Gəlin Gəlinə sosial-iqtisadi vəziyyəti ölkə üzrə orta göstəricidən fərqli bir yaşayış məntəqəsinin məktəbinə yaxşı müəllimləri göndərək. Buna anlama gəlirmiki, iki ildən sonra bu məktəbdə akademik göstəricilərdə dəyişəcək? Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, xeyr. Təcrübə göstərir ki, akademik göstəricilərin artmasına daha çox sosial mühit təsir edir. Çünki hər şey dəyərləndirmə şkalasından, şagirdin sosial əlaqələrinin, qohumlarının, onun əhatəsinin təhsilə olan münasibətindən başlayır. Sosial kontekstin dəstəyi olmadan güclü müəllim faktoru kifayət etmir. Bu səbəbdən də bizim işimiz təkcə təhsil sisteminin optimallaşdırılmasından deyil, həmüəyyəna mənadər dəyərləmə sisteminin yaxşılaşdırılmasından ibarətdir.

- Əlbəttə ki, şagirdin valideynləri və özü anlamalıdır ki, təhsil almaq vacibdir. Reallıqda bu necədir?

- Hər Hər hal da aparacağımızı planlaşdırdığımız bir sosial sorğu keçirmişik. Biz soruşuruq: "Sizin fikrinizcə, həyatda uğur əldə etmək təhsil ilə bağlıdır?" Rəqəmləri indi deməyə cəyəm, amma cavablar bizi çox narahat etdi.

Başqa bir statistika ABŞ-da valideynlərin 87 faizi məktəbə qədər yaşlı övladına kitab oxuyur 37 faizi isə bunu gündəlik edir. Bizim statistikamıza baxın: 34 faiz ailələrdə uşaqlar üçün kitab yoxdur!

Avropa İttifaqı ölkələrində uşaqların 90 faizdən çoxu məktəbə qədər təhsil müəssisələrinə cəlb edilib. Amma bizdə sadəcə 16,5 faiz təşkil edir. Bu baxımdan Azərbaycanın birinci xanımı Mehriban Əliyevanın məktəbə qədər təhsilini kütləvi olaraq genişləndirilməsi istiqamətində gördüyü tədbirləri böyük əhəmiyyətə malik addım hesab edirəm.

- Daha çox uşaq bağçaları?

- Bəli, kommunikativ və sosial vərdişlər uşaqlara ilkin olaraq orada öyrədilir. Bizim uşaq məktəbə gedərkən, on məsələni, hollandiyalı uşaqdan geriyə qalır. Məktəbə uşaq bağçasından gədən hollandiyalı uşağın inkişaf və cəmiyyətlə bağlı məlumatı olur. Bizim məktəblinin 2-3 ayı onun məktəbə kollektivə öyrəşməyə, intizama sərf olunur. Bizim üçün kiçik görünən faktlar sonradan akademik göstəricilərdə öz əksini tapır.

Təcrübədə məktəbə qədər və ibtidai sinif müəllimlərinin əsasən aşağı ballı universitetlərə qəbul olması məlumdur. Baxmayaraq ki, bir valideyn kimi dəyərdim ki, məktəbə qədər uşağın təlimi yüksək peşək peşəkarlıq tələb edən çətin bir prosesdir. Təhsil sistemində olan bütün problemlərlə yanaşı, valideynlərin və ictimaiyyətin uşaqların təhsildə uğur qazanmaları üçün məsuliyyət daşmasını kənara qoymaq heç də düzgün deyil. Vətəndaşlar təhsil sisteminin effektiv işləməsinə tələb etmək hüququna malikdirlər və tələb də etməlidirlər. Eyni zamanda biz də öz məsuliyyətimizi qəbul etməliyik.

- Bu ilin yazında müəllimlərin etik davranış qaydaları qəbul edildi. Bu nəyə görə lazım idi?

- Müəllim mənə təkcə məsələni yazıya tər öyrədən bir şəxs deyil. Müəllimlik mənə görə bir missiya yadır. O, bizim uşaqlarımıza həyatı tanış edən bir insandır. Müəllimlər üçün etik davranış qaydalarının olması deyil, olmaması suallar yaratmalı idi. Bu məsələyə idealizm, romantizm adı verilsə də, müəllimin cəmiyyətdəki rolunu yadına salmaqda yanlış bir məqam yoxdur.

- Bəli, bu doğrudan maraqlı məsələdir. Lakin belə məsələlər daha çoxdur...

- Biz "fast-food" konsepsiyasının üstünlük təşkil etdiyi, hamının "burada və indi" şüarı ilə yaşadığı və yüksək templi informasiya əsrində yaşayırıq. Bir məsələni vurğulayaraq onun nəticəsinə gözləyirlər. Amma bizim islahat programımız birtərəfli deyil. Bu sadəcə, müəllimin etik davranış qaydalarını yyaratmaq, dərslərin müddətini uzatmaq, 12 illik dərslərin sisteminə keçmək, müəllimlərin dərslərin yükünü və əməkhaqlarını artırmaq, "gəlin bu fənn üzrə dərslər yaxşı olsun" demək deyil. Bütün xəstəliklərin çarəsi olan eliksir kimi bir qərar verməyə çalışmaq səhv addımdır. Problem tək ola bilər, amma onun həlli üçün 10 müxtəlif sferada 10 addım atmaq lazımdır.

Gəlin təhsilin keyfiyyəti məsələsini götürək. Son illərdə Azərbaycanda 2700 məktəb binası tikilib və əsaslı təmir olunub. Bunu etmədən XXI əsrin standartlarına cavab verən təhsil prosesini yoluna qoymaq mümkün deyil. Bəs bu təhsilin keyfiyyətinin artmasını kifayət edirmi? Xeyr, təmir olunmuş məktəblərdə müəllimlərin hamısı müəllimdir. Deməli, eyni zamanda müəllimin səviyyəsini qaldırmaq lazımdır. Bəs təkmilləşdirmə kursunu bitirmiş və yüksək əməkhaqqı alan müəllim vəsaitlərlə yaxşı təchiz olunmuş sınıfdə yeni dərslər olmadan keyfiyyətli dərslər keçə bilərmi? Əlbəttə ki, xeyr.

- Gəlin tədris sisteminin vaxtının uzadılması mövzusunda toxunaq.

- Bəli. Baxın, əməliyyatçı əlaqəsizlik təəccübləndirir. Bir tərəfdən insanlara maraqlıdır ki, 12 illik ümumi təhsil sistemi nəyə lazımdır, o biri tərəfdən isə məktəbi bitirdikdən sonra öz təhsillərini ali təhsil müəssisələrində kolleclərdə ilk peşə-ixtisas təhsili məktəblərində davam etdirməyə çalışırlar. Çox hallarda öz zəhmətləri ilə qazandıqları pul hesabına...

- Mən şəxsən əleyhinə deyiləm, bu beynəlxalq təcrübəyə əsaslanır.

- Bəli. Biz global iqtisadiyyat sistemində yaşayırıq. Şirkətlər kimi ölkələr də rəqabət aparır. Ölkələr insan resursları sahəsində rəqabət aparırlar. 11 illik təhsil sistemində oxumuş gənc Azərbaycanlı universitetə qədər 14 il təhsil almış gənc hollandiya ilə necə rəqabət aparacaq?! Digər tərəfdən, bizim tədris ili də Hollandiya ilə müqayisədə qısadır.

- Dərslər ilini də uzadılacaq?

- Bizdə dərslərin müddəti 32 həftədir. Bu çox az müddətdir. İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı ölkələrində orta standart 38 həftədir, bəzi digər ölkələrdə isə 41 həftədir. Aydın məsələdir ki, dərslərin qısaltılmaqla deyil, uzatılmaqla uşağa lazımı materialı öyrətmək daha asandır. Dərslərin 34 həftə olması gündəlik dərslərin sayında və məktəbli çantasının çəkisində də özünü göstərəcək. Eyni zamanda istənilən müəllim təsdiq edə bilər ki, 3 ay yarım davam edən tətildən qayıdan uşağın iki-üç həftəsi onun may ayında qazandığı biliyi bərpa etməyə sərf olunur.

Təmayülləşmə haqqında da danışmaq lazımdır. Dünya getdikcə daha da mürəkkəbləşir, daha çox məlumat toplanır. Məsələn, məhz Azərbaycanın və ya Böyük Britaniyanın istənilən ali məktəbində humanitar ixtisas üzrə qəbul olur. Əgər o, son 3 ilini texniki və humanitar fənlərin öyrənilməsinə sərf edibsə, bu zaman onun qəbul olma şansı bu illər ərzində yalnız humanitar elmlər üzrə təmayülləşən şəxslə müqayisədə azdır. Beləliklə, 12 illik ümumi təhsil sisteminə keçid təmayülləşməyə geniş imkan yaradacaq. Mən bir daha qeyd edirəm ki, təhsil sistemində sığrayışlar baş vermir...

Vyaçeslav Sapunov.

*"Azərbaycan müəllimi" qəzetinin
15 avqust 2014-cü il tarixli sayında dərc olunub.*

(Davamı "Azərbaycan müəllimi" qəzetinin növbəti sayında)